

Seda ei tohi unustada: ühe loo lõpp on vaid teise algus.
Lõpuks on seda ju ennegi juhtunud. Inimesed surevad. Vana kord saab läbi. Sünnivad uued ühiskonnad. Kui me ütleme, et käes on „maailma lõpp“, on see tavaliselt vale, sest *p l a n e e d i g a* on kõik hästi.

Aga niimoodi see maailm lõpeb.

Niimoodi see maailm lõpeb.

Niimoodi see maailm lõpeb.

Viimast korda.

VIIES AASTAEG

N. K. Jemisin

Lõhutud maa: esimene raamat

Originaali tiitel:
N. K. Jemisin
„The Fifth Season“
The Broken Earth: book one
Orbitbooks/Hachette Group, 2015

Tekst © N. K. Jemisin, 2015
Eestikeelne tõlge © Sash Uusjärv ja AS Tänapäev, 2018
Toimetanud Sirli Hunt
Kujundanud Tõnis Kipper

ISBN 978-9949-85-329-8

Trükitud AS Pakett trükikojas
www.tnp.ee

Kõigile neile, kes on võidelnud austuse saavutamiseks,
mis kõigile teistele on osaks antud tingimusteta.

PROLOOG SA OLED SIIN

Alustame õige maailma lõpuga, miks ka mitte? Kui sellega on ühel pool, läheme edasi põnevamate asjade juurde.

Esiteks isiklik lõpp. See on miski, millele ta mõtleb saabuvatel päevadel ikka ja jälle, kujutledes, kuidas tema poeg suri, ja püüdes milleski nii olemuslikult mõttetusetu mingitki mõtet leida. Ta katab Uche väikese katkise keha tekiga – aga mitte näo, sest Uche kardab pimedust – ja istub tuimalt tema kõrval, pööramata mingit tähelepanu maailmale, mis väljas parajasti lõpeb. Tema sees on maailm juba lõppenud ja kumbki neist lõppudest ei ole esmakordne. Ta on juba vana kala.

See, mida ta mõtleb tollal, ja pärast, on: *aga ta oli vaba.*

Ja see on tema kibestunud, vaevatud ise, kes vastab sellele peaaegu-etküsimusele iga kord, kui ta šokis, mõistmatu meel suudab selle küsida:

Ei olnud. Tegelikult mitte. Aga nüüd saab olema.

* * *

Aga teil on vaja konteksti. Proovime õige uuesti lõppu, terve kontinendi vaatepunktist.

On üks maa.

See on tavaline, nagu maad ikka. Mäed ja platood, kanjonid ja jõesuudmed, kõik nagu peab. Tavaline, kui välja arvata selle suurus ja rahu. See maa, see liigub palju. See rähkleb ja ohkab, tõmbub kägarasse ja peeretab, haigutab ja neelatab nagu rahutult voodis vähkrev vananimene. Otse loomulikult panid selle maa inimesed talle nimeks *Rahu*. See on vaigse kibeda iroonia maa.

Rahul on olnud ka teisi nimesid. Kord oli see mitu eraldi maad. Praegu on see üksainus, tohutu ja terviklik kontinent, kuid mingil hetkel tulevikus saab tast jälle rohkem kui üks.

Nüüd tegelikult juba väga varsti.

Lõpp saab alguse linnast: kõige vanemast, suuremast ja hunnitumast elavast linnast kogu maailmas. Selle linna nimi on Yumenes ja kord oli see kogu impeeriumi süda. See on senimaani paljude asjade süda, kuigi impeerium on oma esmasele õitsengule järgnevatel aastatel mõnevõrra näribunud, nagu impeeriumitega ikka juhtub.

Yumenes ei tee ainulaadseks mitte linna suurus. Selles maailma osas on palju suuri linnu, üksteise järel lülidena reas piki ekvaatorit nagu mandripikkune ahel. Mujal maailmas kasvavad külad harva linnadeks ja linnad harva suurlinnadeks, sest sellist ühiskonnakorraldust on raske alal hoida, kui maapind üritab neid alatihti nahka pista... aga Yumenes on suurema osa oma olemasolu kahekümne seitsmest sajandist püsinud stabiilsena.

Yumenes on ainulaadne sellepärast, et vaid siin on inimolendid söandanud ehitada mitte turvalisust, mitte mugavust, isegi mitte ilu, vaid julgust silmas pidades. Linnamüürid on keerukate mosaiikide ja nikerduste meistritöö, millel on detailirohkelt kujutatud selle elanike pikk ja jõhker ajalugu. Linna massiivseid hoonekobaraid ilmestavad võimsad kõrged tornid, mis meenutavad kivist sõrmi, käsitsi nikerdatud laternad, mida väestab moodne imeline hüdroenergia, malbelt kaarduvad sillad, mis on põimitud klaasist ja hulljulgusest, ning *rõdudeks* nimetatud arhitektuurielemendid, mis on äärmiselt lihtsad, kuid ometi nii hingetuksvõtvalt tobedad, et kogu kirjapandud ajaloo jooksul ei ole keegi neid kunagi varem ehitanud. (Aga suurt osa ajaloost pole kirja pandud. Ära seda unusta.) Tänavad pole sillutatud mitte lihtsalt asendatavate munakividega, vaid sileda ühtlase ja imepärase ainega, mida kohalikud hüüavad *asfaldiks*. Isegi Yumenesi slummid on söakad, sest need on vaid õhukeste seintega sarad, mille isegi tugevam tuulistorm pikali paiskaks, rääkimata veel värinast. Ja ometi need seisavad ja on seisnud terveid generatsioone.

Linnasüdames on palju kõrgeid hooneid, nii et ehk isegi ei üllata, et üks neist on suurem ja jultunum kui kõik teised kokku – massiivne tähtpüramiid, mis on püstitatud hoolikalt tahatud obsidiaanplokkidest vundamendile. Püramiid on kõige stabiilsem arhitektuurivorm ja see siin

on viiekordne püramiid, sest miks ka mitte? Ja kuna linn on Yumenes, seisab püramiidi tipus hiiglaslik geodeetiline kera, mille mitmetahulised seinad meenutavad läbipaistvat merevaiku, balansseerides seal näilise kergusega – kuigi tegelikult on selle ülalhoidmine hoone iga viimase kui osa ainus eesmärk. See näib ebakindel – muu pole tähtis.

Must Täht on koht, kus impeeriumi juhid ajavad oma juhiasju. Merevaigukeras hoiavad nad keisrit, kes on hoolikalt säilitatud ja täiuslik. Ta uitab suursuguses meeleheites mööda oma kuldseid saale ja ootab hirmuga päeva, mil ta isandad otsustavad, et tema tütar on paremaks troonikaunistuseks.

Keegi neist pole muide oluline. Mainin neid lihtsalt konteksti mõttes.

Aga siin on mees, kes on väga oluline.

Sa võid kujutleda, milline ta välja näeb – hetkel. Võid kujutleda ka seda, millele ta mõtleb. See võib olla vale, vaid oletus, aga teatud tõepära ilmneb sellegipoolest. Arvestades tema hiljutisi tegusid, saavad selle mehe meeles hetkel mõlkuda vaid mõned üksikud mõtted.

Ta seisab künkal, mis ei jää Musta Tähe obsidiaanmüüridest kuigi kaugele. Sealt näeb ta suuremat osa linnast, haistab selle suitsu, kaob selle vadinasse. Allpool läheb mööda üht asfaltrada noorte naiste salk – kungas asub pargis, mis on linnaelanike seas väga armastatud. (*Hoi müüride vahel rohelist maad*, annab nõu kivipärimus, aga enamikus asulates on see maa kaetud sissekündmiseks mõeldud kaunviljaliste või teiste muldarikastavate taimedega. Ainult Yumeneses on rohemaat vormitud iluks.) Naised naeravad millegi peale, mida keegi neist ütles, ning heli hõljub mööduva tuuleiili toel üles meheni. Ta sulgeb silmad ja naudib nende hääle kergest tremolot, nende sammude veel vaiksemat vastukaja, mis on kui liblikate tiivalöögid vastu kivataju. Ta ei suuda kivada kõiki seitset miljonit linnaelanikku, pane tähele – ta on hea, aga mitte nii hea. Aga suurem osa neist, jah, nad on seal. *Siin*. Ta hingab sügavalt sisse ja muutub osaks maapinnast. Nad kõnnivad tema närvilõpmetel, nende hääled liigutavad karvaudemeid ta nahal, nende hingeõhk kandub tema kopsudesse. Nad on tema peal. Nad on tema sees.

Aga ta teab, et ta pole – ega saa kunagi olema – üks neist.

„Kas sa tead,“ ütleb ta vestlustoonil, „et esimene kivipärimus oli

tegelikult kivvi kirjutatud? Et seda ei saaks muuta moe või poliitika vajaduste järgi. Et see ei kuluks ära.“

„Ma tean,“ ütleb tema kaaslane.

„Mhm. Jah, sa olid ilmselt kohal, kui see esmakordselt paika pandi, ma unustasin.“ Mees ohkab ja jälgib, kuidas naised vaateväljast kaovad. „Sind on ohutu armastada. Sa ei vea mind alt. Sa ei sure. Ja hind on mul juba ette teada.“

Tema kaaslane ei vasta. Ega mees vastust oodanudki, kuigi osa temast lootis. Ta on olnud nii üksildane.

Aga lootus ei puutu asjasse, nagu ka nii paljud teised tunded – ta teab, et need viivad ta vaid meeletehiteni, kui ta peaks neid veel kaaluma. Ta on seda piisavalt kaalunud. Kahtluste aeg on möödunud.

„Käsusõna,“ ütleb mees ja ajab käed laiali, „on kivvi raiutud.“

Kujutle, et tema nägu valutab naeratamisest. Ta on naeratanud juba tunde: hambad risti, huuled tagasi tõmmatud, silmad kassis, nii et kana-varbad paistavad. See on kunst – naeratada nii, et teised jäävad uskuma. On alati tähtis kaasata ka silmad, muidu inimesed saavad aru, et sa vihkad neid.

„Kivviraiutu on ümberlukkamatu.“

Mees ei räägi nagu otseselt kellegagi, aga tema kõrval seisab naine – või midagi sellesarnast. Tema järeleaimatud inimlikud sugupoole tundemärgid on vaid pealiskaudsed, viisakus. Samamoodi pole lohvakas vabalt langev kangas, mida ta kannab, rõivaese. Ta on vaid vorminud osa oma jäigast ainesest nõnda, et see sobiks kujutama hapraid, surelikke olendeid, kelle seas ta parajasti liigub. Eemalt vaadates jääks temast vähemalt mõneks ajaks mulje kui naisest, kes seisab vaikselt paigal. Lähedalt aga märkaks iga hüpoteetiline vaatleja ta naha valget portselani – see pole metafoor. Skulptuurina oleks ta kaunis, kuigi kohaliku maitse jaoks liiga halastamatult realistlik. Suurem osa jumeneslastest eelistas vulgaarsele tõelusele viisakat abstraktsiooni.

Kui ta pöördub mehe poole – aeglaselt, sest kivisööjad on maapinnal aeglased, välja arvatud siis, kui nad seda pole – paiskab see liigutus tema kunstipärase ilu sellest piirist üle millekski täiesti teistsuguseks. Mees on sellega ära harjunud, aga sellest hoolimata ei vaata ta teda.

Ta ei taha, et jälestus hetke rikuks.

„Mida sina teed?“ küsib ta teiselt. „Kui see on tehtud. Kas sinu rahvas tõuseb läbi kiviprahi ja võtab maailma üle, meie asemel?“

„Ei,“ vastab too.

„Miks mitte?“

„See huvitab meist väheseid. Ja te oleksite endiselt siin.“

Mees mõistab, et ta mõtleb seda „teie“ laiemalt. *Sinu sugu. Inimkond.* Teine kohtleb teda tihti nõnda, nagu esindaks ta kogu oma liiki. Tema teeb talle sama. „Sa tundud selles väga kindel.“

Selle peale ei vasta teine midagi. Kivisööjad vaevuvad harva välja ütleva midagi ilmselget. Mehel on hea meel, sest teise kõne häiriks teda igal juhul – see ei võnguta õhku samal moel kui inimhää. Ta ei tea, kuidas see toimib. Teda ei huvita, kuidas see toimib, aga ta tahab, et teine oleks praegu vait. Ta tahab, et kõik oleks vait.

„Lõpp,“ ütleb ta. „Palun.“

Ja siis küünitub ta välja kogu selle imelise kontrolliga, mille maailm oli temasse ajupesu, reetmiste ja brutaalsusega sisse peksnud, ja kogu selle tundlikkusega, mille tema isandad olid temasse põlvkondadepikkuse vägistamise, pettuse ja ülimalt ebaloosuliku tõuaretusega pannud. Tema sõrmed sirutuvad laiali ja tõmblevad, kui ta tajub oma teadlikkusekaardil hulka vastukajavaid punkte – tema kaasorjad. Ta ei saa neid vabaks lasta, mitte praktilises mõttes. Ta on seda varem proovinud ja läbi kukkunud. Aga ta saab panna nende kannatused teenima vägevamat eesmärki, kui seda on ühe linna ülbus ja ühe impeeriumi hirm.

Niisiis küünitub ta sügavale ja haarab kinni linna sumisevast tuksuvast sagivast kajavast kärisevast üüratusest, ja vaiksemast aluskivimist selle all, ja mäslavast kuumamöllust ja survest selle all. Siis sirutub ta laiali ning haarab maakoore hiiglasuurest libisevast mosaiigitükist, millel kontinent asub.

Ja viimasena küünitub ta üles. Väe järele.

Ta võtab kõik selle, maakihid ja magma ja inimesed ja väe oma kujutletavate käte haardesse. Selle kõik. Ta hoiab seda. Ta ei ole üksi. Maa on koos temaga.

Ja siis ta murrab selle katki.